

НАУКОВИЙ ВІСНИК

№ 4 (82)
серпень
2017

Серія
«Економічні
науки»

ПОЛТАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

ЗБІРНИК * ВИХОДИТЬ 6 РАЗІВ НА РІК * ЗАСНОВАНИЙ У БЕРЕЗНІ 2000 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ЗБІРНИКА

Головний редактор **О. О. Нестуля**, доктор історичних наук, професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступники головного редактора: **М. С. Рогоза**, доктор економічних наук, професор, перший проректор ПУЕТ;

С. В. Гаркуша, доктор технічних наук, доцент, проректор з наукової роботи ПУЕТ.

Відповідальний редактор **В. В. Карцева**, доктор економічних наук, доцент ПУЕТ.

Відповідальний секретар **О. М. Зінченко**, кандидат економічних наук, ПУЕТ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»

Н. Асалос, д. е. н., професор Університету «Овідус», Румунія;

С. А. Башева, д. е. н., професор Університету національного та світового господарства, Болгарія;

Д. Валенсія, д. е. н., професор Університету «Овідус», Румунія;

О. В. Виноградова, д. е. н., професор Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського;

М. Гелашвілі, д. е. н., доцент Сухумського державного університету, Грузія;

В. В. Гончаренко, д. е. н., професор ПУЕТ;

А. А. Джабборов, д. е. н., професор Таджикиського державного університету комерції, Таджикистан;

В. П. Дубішев, д. е. н., професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

С. Б. Єгоричева, д. е. н., професор ПУЕТ;

О. О. Ємець, д. ф.-м. н., професор ПУЕТ;

В. В. Іванова, д. е. н., професор ПУЕТ;

Н. В. Карпенко, д. е. н., професор ПУЕТ;

Л. М. Колечкіна, д. ф.-м. н., професор ПУЕТ;

Б. Я. Кузник, д. е. н., професор Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

С. М. Лебедєва, д. е. н., професор Білоруського торгово-економічного університету споживчої кооперації, Білорусь;

Ю. Г. Лисенко, д. е. н., професор ПУЕТ;

В. І. Ляшенко, д. е. н., професор ПУЕТ;

М. В. Макарова, д. е. н., професор ПУЕТ;

А. А. Мамасидиков, д. е. н., професор Університету економіки та підприємництва, Киргизія;

М. М. Мятювіч, д. е. н., професор Готельно-освітнього центру Черногорії, Черногорія;

С. А. Омурзаков, д. е. н., професор Університету економіки та підприємництва, Киргизія;

С. С. Ніколенко, д. е. н., професор ПУЕТ;

І. П. Отенко, д. е. н., професор Харківського національного економічного університету;

А. О. Пантелеймоненко, д. е. н., професор ПУЕТ;

Н. С. Педченко, д. е. н., професор ПУЕТ;

В. І. Перебийніс, д. е. н., професор ПУЕТ;

Р. Расинська, д. е. н., професор Академії готельного бізнесу та громадського харчування в Познані, Польща;

А. А. Роскладка, д. е. н., доцент КНТЕУ;

О. Г. Сімеонов, д. е. н., професор Університету національного та світового господарства, Болгарія;

Г. П. Скляр, д. е. н., професор ПУЕТ;

Б. В. Сорвіров, д. е. н., професор Гомельського державного університету імені Франциска Скорини, Білорусія;

С. Д. Стоянов, д. е. н., професор Університету національного та світового господарства, Болгарія;

Л. Такаландзе, д. е. н., професор Сухумського державного університету, Грузія;

К. Ш. Токтомаматов, д. е. н., професор Університету економіки та підприємництва, Киргизія;

С. Хабібов, д. е. н., професор Таджикиського державного університету комерції, Таджикистан;

М. Хубуа, д. е. н., доцент Сухумського державного університету, Грузія;

О. В. Чернявська, д. е. н., професор ПУЕТ;

Л. О. Шавга, д. е. н., професор Кооперативно-торгового університету, Молдова;

М. М. Шаріпов, д. е. н., професор Таджикиського державного університету комерції, Таджикистан;

Л. М. Шимановська-Діаніч, д. е. н., професор ПУЕТ;

О. В. Шкурупій, д. е. н., професор ПУЕТ.

«Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі» (Серія «Економічні науки») входить до «Переліку наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» (пройшов перереєстрацію 21.12.2015 року). Свідцтво про державну реєстрацію «Наукового вісника Полтавського університету економіки і торгівлі» (Серія «Економічні науки») КВ № 17165-5935 ПР видане 12.10.2010 р. Міністерством юстиції України.

Номер затверджено на засіданні вченої ради Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», протокол № 1 від 17 січня 2017 р.

«Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі» (Серія «Економічні науки») індексується в наукометричній базі **Index Copernicus** (ICV 2015: 42.39)

До уваги читачів: електронний варіант збірника «Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі» (Серія «Економічні науки») ISSN:2409-6873 розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі «Наукова періодика України»:

http://www.nbuv.gov.ua/portals/Soc_Gum/VKPR/index.html

Сайт збірника «Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі» (Серія «Економічні науки») <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven>

Відповідальна за випуск видання В. В. Карцева.

Випусковий редактор М. П. Гречук.

Літературний редактор В. Л. Яременко.

Верстка Т. А. Маслак.

Дизайн обкладинки Є. А. Деркач.

За точність цифр, географічних назв, власних імен, бібліографії, цитат та іншої інформації відповідає автор.
Редакція не завжди поділяє погляди авторів.
Матеріали друкуються мовою оригіналу.
У разі передрукування посилання на «Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі» обов'язкове.

Адреса редакції,
видавця та виготовлювача:
36014, м. Полтава, вул. Ковалія, 3,
к. 115. Тел. (0532) 563703, 502481
факс: (0532) 500222

© Вищий навчальний заклад
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки
і торгівлі», 2018

ЗМІСТ

Вимоги до авторських рукописів 8

I. ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Манжура О. В., Гаркуша О. В., Клименко В. І.
Концептуальні підходи до формування та
розвитку системи кредитної кооперації.....9

Базавлук Н. Г., Довбня Н. В.
Відкритість національної економіки України та
участь у міжнародному поділі праці 19

Колтунович О. С.
Інноваційно-технологічна
модернізація: пріоритети та інституційні
передумови поглиблення 27

II. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Сілантьєв О. І.
Сучасні тенденції нагромадження та
використання багатства в Україні 32

III. ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Лазарєва О. В.
Стратегічні орієнтири антикризового
управління сільськогосподарським
землекористуванням 44

Кирич Н. Б., Співак С. М., Миколайчук І. П.
Критерії та показники оцінки ефективності
функціонування підприємств в умовах
територіального об'єднання 51

Замула І. В., Осадча Т. С.
Процедурні аспекти аналізу ренти суб'єкта
господарювання 59

Лепер Ю. О.
Аналіз підходів до управління на різних стадіях
життєвого циклу підприємств із розробки
інформаційних технологій 67

Сердюков К. Г.
Моделювання розподілу корпоративного
контролю в господарському товаристві 73

Бабенко О. М.
Формування елементів стратегії розвитку
лідерства на підприємствах ресторанного
господарства 81

Собчак Г. М.
Кооперування як засіб захисту економічних
інтересів дрібних підприємств із надання
стоматологічних послуг 87

IV. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Верига Ю. А., Прохар Н. В.
Проблемні аспекти та напрями оптимізації
оподаткування доходів фізичних осіб в умовах
децентралізації влади 94

V. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Кієвіч О. В., Бухтик М. І., Самоховець М. П.
Розширення балансів центральних банків
розвинених країн як головний індикатор
глобальної кризи.....100

Педченко Н. С., Стрілець В. Ю., Лугівська Л. А.
Ідентифікація стану боргової
безпеки України на основі індикаторів
та їх порогового значення 106

Єгоричева С. Б., Соколова А. М., Осауленко К. Є.
Механізм функціонування ринку
лізингових послуг в Україні 114

Михайлова Н. В., Карцева В. В.
Медичне страхування туристів,
які виїжджають за кордон 122

Стеблянко І. О., Дорошкевич В. І.
Фінансові механізми державного
регулювання економічної безпеки
національного господарства 127

Сидоренко-Мельник Г. М., Галенко Я. І.
Управління фінансовою рівновагою
підприємства на засадах формування
механізму її забезпечення 134

ВІДКРИТІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ

Н. Г. БАЗАВЛУК, кандидат економічних наук;

Н. В. ДОВБНЯ

(Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета статті* полягає в дослідженні сучасного ступеня залучення України в міжнародний поділ праці. **Методика дослідження.** *Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації, узагальнення та порівняння, розрахунково-аналітичного методу.* **Результати.** *У статті досліджено ступінь залучення України в систему міжнародного поділу праці; забезпечено її порівняння зі ступенем участі в міжнародному поділі праці провідних країн світу та країн із перехідною економікою; розглянуто сучасний стан і перспективи подальшої інтеграції нашої держави у світове господарство. Практична значущість результатів дослідження.* *Економічний аналіз показників ступеня залучення провідних країн світу в міжнародний поділ праці довів, що оптимальним є рівень частки експорту у ВВП країни в межах 30-35 %. У статті обґрунтовано, що українська економіка, виходячи з показників залучення країни в міжнародний поділ праці та рейтингу Міжнародної торгової палати, є помірно (середньо) відкритою.*

Ключові слова: міжнародний поділ праці, глобалізація, зовнішня торгівля, зовнішньоторговельна відкритість національної економіки.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів посилюється взаємозалежність національних економік та їх інтегрованість у систему міжнародного поділу праці. Недостатнє й неефективне залучення України в міжнародний поділ праці залишає вітчизняну економіку поза межами світового економічного прогресу. В умовах євроінтеграційних процесів важливим завданням, яке визначатиме майбутнє України, є перебудова національної економіки відповідно до сучасних вимог глобальної конкуренції. Одним із найголовніших завдань державної політики має бути забезпечення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності країни на основі ефективного залучення в систему міжнародного поділу праці, що сприятиме динамізації економічного розвитку країни та підвищенню якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам участі України в міжнародному

поділі праці присвячені праці зарубіжних і вітчизняних науковців: О. Г. Білоруса, Б. Ф. Заблоцького, Ю. В. Макогона, В. В. Покровської, Г. А. Семенова, Н. Д. Чала та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в дослідженні сучасного ступеня залучення України в міжнародний поділ праці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний розвиток світового господарства відбувається під впливом глобалізаційних процесів, що супроводжується посиленням взаємодії та взаємозалежності між країнами. Кожна країна світу є певною мірою залученою до системи міжнародного поділу праці. У сучасних умовах розвитку світового господарства важливим є забезпечення оцінки ступеня залученості країни в систему міжнародного поділу праці. Для оцінки участі України в міжнародному поділі праці необхідно, насамперед, визначити динаміку показників зовнішньоторговельного балансу, його структуру,

обсяги, а також відповідні показники експорту й імпорту товарів та послуг і динаміку ВВП.

Сальдо зовнішньоторговельного балансу України, розраховане за статистичними дани-

ми Міжнародного валютного фонду як різниця обсягів експорту та імпорту за період 2014–2016 рр., було негативним (чистий імпорт) (табл. 1).

Таблиця 1

Сальдо торговельного балансу України, 2010–2016 рр.
[розраховано авторами на основі [3]]

Рік	Експорт товарів і послуг у фактичних цінах, млн дол. США	Темп зростання/зниження експорту, %	Імпорт товарів і послуг у фактичних цінах, млн дол. США	Темп зростання/зниження імпорту, %	Сальдо торговельного балансу у фактичних цінах, млн дол. США
2010	55 146,20	x	57 032,68	X	-1 886,48
2011	74 513,06	135,12	74 761,04	131,08	-247,98
2012	85 309,09	114,49	75 485,21	100,97	9 823,88
2013	82 029,71	96,16	68 384,59	90,59	13 645,12
2014	58 952,91	71,87	60 116,31	87,91	-1 163,40
2015	37 736,14	64,01	43 950,82	73,11	-6 214,68
2016	37 569,45	99,56	38 646,13	87,93	-1 076,68

Це свідчить про те, що зовнішня торгівля країни залишається неефективною, оскільки обсяг імпорту товарів та послуг значно перевищує обсяги експорту (пасивний баланс). Як результат, відбувається зменшення валютних резервів України, так як держава змушена оплачувати імпорт валютою, яка була накопичена раніше. Однак, слід відзначити тенденцію скорочення негативного сальдо зовніш-

ньоторговельного балансу у 2016 р. порівняно із 2015 р. За рік негативне торговельне сальдо зменшилось у 5,8 раза і відповідно у 2016 р. становило (-1 076,68) млн дол. США.

Аналіз показників зовнішньоторговельного балансу передбачає обчислення загального зовнішньоторговельного обороту як суми показників експорту та імпорту країни, а також показників його структури (табл. 2).

Таблиця 2

Показники структури загального зовнішньоторговельного обороту України, 2010–2016 рр.
[розраховано авторами на основі [3]]

Рік	Зовнішньоторговельний оборот у фактичних цінах, млн дол. США	Темп зростання/зниження, %	Частка експорту в зовнішньоторговельному обороті, %	Частка імпорту в зовнішньоторговельному обороті, %
2010	112 178,88	x	49,16	50,84
2011	149 274,10	133,07	49,92	50,08
2012	160 794,30	107,72	53,05	46,95
2013	150 414,30	93,54	54,54	45,46
2014	119 069,22	79,16	49,51	50,49
2015	81 686,96	68,60	46,20	53,80
2016	76 215,58	93,30	49,29	50,71

Показниками структури зовнішньоторговельного обороту є частки експорту й імпорту. Сальдо зовнішньоторговельного балансу та показники його структури є взаємопов'язаними: за позитивного сальдо частка експорту пере-

вищує 50 %, а за негативного – навпаки, частка імпорту більша за 50 %.

Отримані результати підтверджують, що зовнішня торгівля України є недостатньо ефективною. У структурі зовнішньоторговельного

обороту, у період 2010–2011 рр. та починаючи із 2014 р., перевищує частка імпорту товарів і послуг. Проте у 2016 р. частка імпорту скоротилася до рівня 50,71 %.

Для визначення ступеня залучення країни в міжнародний поділ праці використовують ряд показників. Рівень розвитку міжнародного поділу праці характеризують з урахуванням експортно-імпортних операцій, які оцінюються за такими показниками:

1) експортна квота країни. За цим показником характеризується рівень відкритості економіки: якщо показник менше 10 %, то економіка цієї країни є закритою, а якщо перевищує норму – відносно відкритою;

2) коефіцієнт випередження темпами зростання експорту темпів зростання ВВП. Показник, що описує динаміку змін експортної й імпортної квоти та застосовується для виміру ступеня залучення всіх ресурсів окремої країни в систему міжнародного поділу праці;

3) імпортна квота країни. Показує частину імпорту від ВВП. Її порівнюють з експортною квотою й у такий спосіб визначають співвідношення між експортом та імпортом;

4) коефіцієнт випередження (відставання) темпами зростання імпорту темпів зростання ВВП. Коефіцієнт відображає ступінь залежності національної економіки від закупівель товарів і послуг за кордоном;

5) зовнішньоторговельна квота. Представляє собою відношення величини зовнішньоторговельного обігу країни до обсягу ВВП. Зовнішньоторговельна квота показує загальний обсяг зовнішнього товарообігу країни із країною-партнером або з усім світовим співтовариством, але не дає при цьому його якісної характеристики [1].

Для проведення розрахунків вищезазначених показників використано дані щодо обсягів ВВП України, а також здійснено обчислення показників його динаміки (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка валового внутрішнього продукту України, фактичні ціни, 2010–2016 рр. [розраховано авторами на основі [4]]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП, млн дол. США	136 013,16	163 159,67	175 781,38	183 310,15	133 503,41	91 030,96	93 270,48
Абсолютне відхилення млн дол. США	X	27 146,52	12 621,71	7 528,77	-49 806,74	-42 472,45	2 239,52
Темп зростання /зниження ВВП, %	X	119,96	107,74	104,28	72,83	68,19	102,46

Несприятлива політико-економічна ситуація в Україні (військовий конфлікт на Сході України, анексія АР Крим і м. Севастополь) негативно позначалась на динаміці ВВП вітчизняної економіки, починаючи із 2014 р. У 2014 р. та 2015 р. ВВП країни знизився на 27,2 % та 31,8 % порівняно з попереднім роком. У 2016 р.

ВВП України становив 93 270,48 млн дол. США (збільшився на 2,5 %). Проте цей показник майже вдвічі нижчий за рівень ВВП України докризового 2013 року.

Дані про ВВП є вихідними для розрахунку показників ступеня залучення України в міжнародний поділ праці (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка показників ступеня залучення України в міжнародний поділ праці, 2010–2016 рр. [розраховано авторами на основі [1]]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Експортна квота (% експорту у ВВП)	40,54	45,67	48,53	44,75	44,16	41,45	40,28
Імпортна квота (% імпорту у ВВП)	41,93	45,82	42,94	37,31	45,03	48,28	41,43
Коефіцієнт випередження (відставання) темпами зростання експорту темпів зростання ВВП	X	1,13	1,06	0,92	0,99	0,94	0,97

Продовж. табл. 4

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Коефіцієнт випередження (відставання) темпами зростання імпорту темпів зростання ВВП	X	1,09	0,94	0,87	1,21	1,07	0,86
Зовнішньоторговельна квота (% до ВВП)	41,24	45,74	45,74	41,03	44,59	44,87	40,86

Відкритість економіки України, з огляду на розмір експортної квоти за період 2012–2016 рр., значно знизилась. За чотири роки експортна квота України знизилась на 8,25 п.п. – із 48,53 % до 40,28 %. Це пов'язано, передусім, не стільки зі зменшенням відкритості національної економіки, скільки з погіршенням кон'юнктури зовнішніх ринків та економічної ситуації у країні загалом.

Імпортна квота України протягом 2014–2016 рр. перевищувала показник експортної квоти. Слід відзначити, що у 2016 р. різниця між цими показниками значно скоротилась.

Співвідношення темпів зростання експорту й імпорту з темпами зростання ВВП продемонстрували відставання динамік експорту й імпорту від динаміки ВВП і становили у 2016 р. відповідно 0,97 та 0,86.

Зовнішньоторговельна квота України у 2016 р. була найнижчою за період 2010–2016 рр. і становила 40,86 %. Зниження показника зовнішньоторговельної квоти України зумовлене скороченням обсягів як експорту, так й імпорту.

Зовнішньоторговельна квота майже в усіх країнах до середини 2000-х рр. мала тенденцію до зростання. У 2008–2009 рр. цей показник знизився в результаті скорочення всіх торговельних операцій, зумовлених світовою фінансовою кризою. Зростання торговельної відкритості почало відзначатись уже із 2010 року. У провідних країнах світу зовнішньоторговельна та експортна квоти у 2015–2016 рр. були в межах 10-35 %, середній показник у країнах ЄС становив близько 32 % за обома показниками. В Україні у 2016 р. зазначені показники становили 40,89 % (зовнішньоторговельна квота) та 40,28 % (експортна квота). Такий рівень зовнішньоторговельної та експортної квоти притаманний країнам із трансформаційною економікою: Білорусь – 39,67 % та 43,66 %, Грузія – 33,64 % та 50,50 %. Показовим також є приклад Польщі, яка має дещо вищий показник зовнішньоторговельної та експортної квоти, – 44,03 % та 45,54 % відповідно (табл. 5).

Високий рівень відкритості національної економіки притаманний країнам, розвиток яких тісно пов'язаний із транзитом товарів чи великими обсягами торгівлі фінансовими послугами.

Прикладами таких країн є Сінгапур та Об'єднані Арабські Емірати. Зовнішньоторговельна та експортна квоти Сінгапуру становили 81,68 % та 92,82 %, Об'єднаних Арабських Еміратів – 57,06 % та 62,99 % відповідно.

З огляду на проведений аналіз, оптимальний рівень зовнішньоторговельної відкритості, що дозволяє країні одночасно інтегруватись у світову економіку та забезпечує достатній рівень економічної безпеки, становить 30-35 %. Цей показник притаманний більшості економічно розвинених країн світу. Крім того, в умовах посткризового розвитку світової економіки до такого рівня зменшується торговельна відкритість і більшості країн зі зростаючими ринками та із трансформаційною економікою [2].

В Україні в період 2013–2016 рр. відбулося зниження зовнішньоторговельної квоти (із 45,74 % у 2012 р. до 40,86 % у 2016 р.), що відповідає світовим тенденціям. Експортна квота України за відповідний період також знизилась із 48,53 % до 40,28 %. Проте такі зміни зумовлені не зростанням обсягів ВВП, а загальним зниженням кількості та обсягів експортно-імпорتنих операцій.

Існують різноманітні показники та методики оцінки відкритості національної економіки, які знайшли своє відображення в документах міжнародних організацій. Найбільш розгорнуту класифікацію країн за ступенем відкритості економіки надає Міжнародна торгова палата (МТП), яка публікує щорічні звіти, у яких міститься інформація про відкритість ринків національних економік. В основу звіту покладено розрахунок індексу відкритості ринку, що включає чотири складові: зовнішньоторговельна відкритість, торговельна політика країни, відкритість для інвестицій та торговельна інфраструктура.

Для оцінки зовнішньоторговельної відкритості МТП використовує три кількісні показники: показник торговельної відкритості,

Таблиця 5

Повізанні ступені залучення окремих країн світу
в міжнародний поділ праці, 2015–2016 рр.
[розраховано авторами на основі [1]]

Показник	Франція		Велика Британія		Німеччина		США			ЄС	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	
ВВП, млн дол. США	2 433 562,02	2 465 453,98	2 861 090,73	2 618 885,69	3 363 599,91	3 466 756,88	18 036 648,00	18 569 100,00	16 334 844,03	16 397 979,82	
Експорт, млн дол. США	587 517,11	584 263,58	639 237,00	645 567,55	1 039 628,00	1 038 993,51	2 139 431,35	2 089 522,87	5 267 223,70	5 250 527,87	
Імпорт, млн дол. США	530 439,33	524 303,14	425 111,23	393 236,55	1 312 260,62	1 303 651,58	1 443 525,90	1 387 563,53	5 283 399,98	5 260 406,60	
Експортна квота (% експорту у ВВП)	24,14	23,70	22,34	24,65	30,91	29,97	11,86	11,25	32,25	32,02	
Імпортна квота (% імпорту у ВВП)	21,80	21,27	14,86	15,02	39,01	37,60	8,00	7,47	32,34	32,08	
Коефіцієнт випередження (відставання) темпами зростання експорту темпів зростання ВВП	X	0,98	X	1,10	X	0,97	X	0,95	X	0,99	
Коефіцієнт випередження (відставання) темпами зростання імпорту темпів зростання ВВП	X	0,98	X	1,01	X	0,96	X	0,93	X	0,99	
Зовнішньоторговельна квота (% до ВВП)	22,97	22,48	18,60	19,83	34,96	33,79	9,93	9,36	32,29	32,05	
Показник	Польща		Білорусь		Грузія		Сінгапур			Об'єднані Арабські Емірати	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	
ВВП, млн дол. США	477 336,78	469 508,68	56 454,78	47 433,44	13 993,55	14 332,88	296 840,70	296 965,71	357 949,20	348 743,27	
Експорт, млн дол. США	206 634,23	213 791,67	24 438,98	20 710,25	7 293,20	7 237,84	292 986,76	275 633,32	232 518,42	219 679,05	
Імпорт, млн дол. США	190 351,75	199 654,76	19 849,53	16 919,36	2 341,00	2 404,60	222 606,31	209 484,92	180 392,12	178 305,55	
Експортна квота (% експорту у ВВП)	43,29	45,54	43,29	43,66	52,12	50,50	98,70	92,82	64,96	62,99	
Імпортна квота (% імпорту у ВВП)	39,88	42,52	35,16	35,67	16,73	16,78	74,99	70,54	50,40	51,13	
Коефіцієнт випередження (відставання) темпами зростання експорту темпів зростання ВВП	X	1,05	X	1,01	X	0,97	X	0,94	X	0,97	
Коефіцієнт випередження (відставання) темпами зростання імпорту темпів зростання ВВП	X	1,07	X	1,01	X	1,00	X	0,94	X	1,01	
Зовнішньоторговельна квота (% до ВВП)	41,58	44,03	39,22	39,67	34,42	33,64	86,85	81,68	57,68	57,06	

обсяг імпорту товарів та послуг на душу населення та темп приросту реального імпорту товарів. Велика увага оцінці імпорту приділяється тому, що саме відкритість ринку до імпорту визначає, на думку експертів організації, мінімізацію імпорتنних бар'єрів і відкритість ринку для іноземних постачальників [2].

На основі розрахунку індексу відкритості

країни поділяються на п'ять великих груп: переважно відкриті, відкриті вище середнього, помірна (середня) відкритість, відкритість нижче середнього, дуже слабка відкритість ринку.

Дослідження 2017 року охоплює 75 країн світу. Відповідно до висновків МТП, країни за ступенем відкритості розподіляються доволі нерівномірно (табл. 6).

Таблиця 6

Групи країн відповідно до індексу відкритості ринку за методикою МТП, 2017 р. [побудовано авторами на основі [2, 5]]

Групи	Кількість учасників	Країни
Переважно відкриті	3	Гонконг, Сінгапур, Люксембург
Відкриті вище середнього	18	Нідерланди, Ірландія, Швейцарія, Мальта, ОАЕ, Бельгія, Ісландія, Норвегія, Словаччина, Угорщина, Чехія, Естонія, Литва, Канада, Швеція, Австрія, Данія, Нова Зеландія
Помірна (середня) відкритість	42	Німеччина, Китайський Тайбей, Чилі, Латвія, Словенія, Ізраїль, Велика Британія, Фінляндія, Австралія, Малайзія, Польща, В'єтнам, Перу, Франція, Португалія, Болгарія, Корея, США, Саудівська Аравія, Іспанія, Румунія, Кіпр, Італія, Мексика, Йорданія, ПАР, Греція, Колумбія, Уругвай, Туреччина, Марокко, Казахстан, Китай, Україна, Російська Федерація, Шрі Ланка, Єгипет, Туніс, Японія, Таїланд, Філіппіни, Індонезія
Відкритість нижче середнього	12	Індія, Уганда, Кенія, Алжир, Аргентина, Бразилія, Бангладеш, Нігерія, Пакистан, Ефіопія, Судан, Венесуела
Дуже слабка відкритість ринку	—	—

За рівнем відкритості ринку перші позиції в рейтингу 2017 року посідають Гонконг, Сінгапур та Люксембург (переважно відкриті). Україна за рівнем торговельної відкритості знаходиться в рейтингу на 57-й позиції (між Китаєм та Російською Федерацією) і входить до групи країн із помірною (середньою) відкритістю економіки.

У рейтингу економічної свободи, який щорічно розраховується Wall Street Journal і Heritage Foundation, однією з чотирьох складових також виступає оцінка відкритості ринку, що включає торговельну, інвестиційну та фінансову свободу. Експерти рейтингу визначають торговельну свободу як відсутність тарифних і нетарифних обмежень у зовнішньоторговельній сфері. За рівнем торговельної свободи перші позиції в рейтингу 2017 року посідають Гонконг, Ліхтенштейн, Макао, Сінгапур та Швейцарія. Україна посідає 51-ше місце з показником 85,9. Загалом за рейтингом економічної свободи Україна посіла 166-те місце серед 180 країн світу, її економіка характеризується як репресивна [6].

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Нині існують різні показники та методики оцінки участі країни в системі міжнародного поділу праці. Рівень участі країни в міжнародному поділі праці визначають з урахуванням експортно-імпорتنних операцій країни. Ефективними є комплексні методики міжнародних організацій, які здійснюють оцінку співвідношення основних макроекономічних показників національних економік, забезпечують поглиблене вивчення торговельної політики держави та оцінку рівня розвитку торговельної інфраструктури.

Важливим показником, що визначає рівень участі країни в міжнародному поділі праці, є експортна квота. Оптимальним є рівень частки експорту у ВВП країни в межах 30-35 %. Такий рівень експортної квоти дозволяє країні захистити внутрішній економічний простір від зовнішньоекономічних загроз та успішно інтегруватись до світового товарного ринку. Експортна квота України за 2013–2016 рр.

знизилась із 48,53 % до 40,28 %, що загалом відповідає світовим трендам. Проте ці зміни зумовлені не економічним зростанням країни, а загальним зниженням обсягів експортно-імпортних операцій.

Українська економіка, виходячи з показників залучення країни в міжнародний поділ праці та рейтингу Міжнародної торгової палати, є помірно (середньо) відкритою. За умов виваженої зовнішньоторговельної політики, такий рівень відкритості має забезпечувати достатню участь держави у процесах, що відбуваються на світовому ринку товарів та послуг, а також, стримувати великі потоки імпорту товарів і послуг, захищаючи вітчизняних виробників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучин С. П. Рівень участі України в міжнародному поділі праці [Електронний ресурс] / С. П. Кучин, О. П. Коваль, Н. С. Шабанова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NII_2010/Economics/72013.doc.htm (дата звернення: 1.04.17). – Назва з екрана.
2. Ладиченко К. І. Індикатори вимірювання зовнішньоторговельної відкритості національної економіки / К. І. Ладиченко // Економічний простір. – 2015. – № 95. – С. 16–25.
3. Exports, FOB to Partner Countries. Imports, CIF to Partner Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.imf.org/regular.aspx?key=61013712> (дата звернення: 22.03.17). – Назва з екрана.
4. GDP (current US\$) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?view=chart> (дата звернення: 8.04.17). – Назва з екрана.
5. ICC Open market index 2017. 4-th ed. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/07/2017-ICC-OMI-OPEN-MARKETS-INDEX.pdf> (дата звернення: 8.04.17). – Назва з екрана.
6. Index of freedom 2017. Country Rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.heritage.org/index/explore> (дата звернення: 8.04.17). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Kuchyn, S. P., Koval, O. P. & Shabanova N. S. (2010). Riven uchasti Ukrainy v mizhnarodnomu podili pratsi [The level of Ukraine's participation in the international division of labor]. Retrieved from http://www.rusnauka.com/27_NII_2010/Economics/72013.doc.htm (accessed 1 April 2017) [in Ukrainian].
2. Ladychenko, K. I. (2015). Indykatory vymiryuvannia zovnishnotorhovelnoi vidkrytosti natsionalnoi ekonomiky [Indicators of Measurement of Foreign Trade Openness of the National Economy]. *Ekonomichnyi prostir – Economic Space*, 95, 16–25 [in Ukrainian].
3. Exports, FOB to Partner Countries. Imports, CIF to Partner Countries [Site of The International Monetary Fund]. (n. d.). <http://data.imf.org/regular.aspx?key=61013712>. Retrieved from <http://data.imf.org/regular.aspx?key=61013712> (accessed 22 March 2017).
4. GDP (current US\$) [Site of The World Bank]. (n. d.). <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?view=chart>. Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?view=chart> (accessed 8 April 2017).
5. ICC Open market index 2017. 4-d ed. [Site of International Chamber of Commerce]. (n. d.). <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/07/2017-ICC-OMI-OPEN-MARKETS-INDEX.pdf>. Retrieved from <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/07/2017-ICC-OMI-OPEN-MARKETS-INDEX.pdf> (accessed 8 April 2017).
6. Index of freedom 2017. Country Rankings [Site of The Heritage Foundation Index of Economic Freedom]. (n. d.). <http://www.heritage.org/index/explore>. Retrieved from <http://www.heritage.org/index/explore> (accessed 8 April 2017).

Н. Г. Базавлук, кандидат экономических наук; **Н. В. Довбня** (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Открытость национальной экономики Украины и участие в международном разделении труда.**

Аннотация. Цель статьи заключается в исследовании современной степени вовлечения Украины в международное разделение труда. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации, обобщения и сравнения, расчетно-аналитического метода. **Результаты.** В статье исследована степень привлечения Украины в систему международного разделения труда; обеспечено ее сравнение с соответствующими показателями ведущих стран мира и стран с переходной экономикой; рассмотрено современное состояние и перспективы дальнейшей интеграции нашего государства в мировое хозяйство. **Практическая значимость результатов исследования.** Экономический анализ показателей степени вовлечения ведущих стран мира в международное разделение труда доказал, что оптимальным является уровень доли экспорта в ВВП страны в пределах 30-35 %. В статье обосновано, что украинская экономика, исходя из показателей вовлечения страны в международное разделение труда и рейтинга Международной торговой палаты, является умеренно (средне) открытой.

Ключевые слова: международное разделение труда, глобализация, внешняя торговля, внешнеторговая открытость национальной экономики.

N. Bazavluk, Cand. Econ. Sci.; **N. Dovbnya** (Poltava University of Economics and Trade). **The national economy of Ukraine openness and participation in the international division of labour.**

Annotation. Purpose. The article is devoted to the research of the current degree of involvement of Ukraine in the international division of labor. **Methodology of research.** The objectives of the article implemented by using the following general and specific research methods: analysis and synthesis, systematization and generalization, calculation and analytical method. **Findings.** In the article the extent to which Ukraine is involved in the system of the international division of labor is investigated; its comparison with the relevant indicators of the leading countries of the world and countries with economies in transition is provided, the current state and prospects for further integration of our state into the world economy are examined. **Practical value.** The economic analysis of the indicators of the extent of involvement of leading countries in the international division of labor has proved that the optimal level of the share of exports in the country's GDP is in the range of 30-35%. The article substantiates that the Ukrainian economy, based on the indicators of the country's involvement in the international division of labor and the rating of the International Chamber of Commerce, is average open.

Keywords: international division of labor, globalization, foreign trade, foreign trade openness of the national economy.